

by the Constitution of Ukraine. Guaranteeing these rights is closely connected with counteraction against violent actions and domestic violence in particular.

Scholars of the post Soviet period identified domestic violence with minor everyday crimes. The works of the best scientific schools of Ukraine have been published lately. They show the issues of the administrative law and criminology and help the define organizational and legal fundamentals of the activities in the state and public in the society regarding domestic counteraction against domestic violence.

That's why exposing the subject of counteraction against domestic violence is incomplete without the analysis of this category with the attitude taking into account language, etymology, the investigation dealing with it. The combination of all these investigations makes it possible to realize better the essence of this phenomena, to work out well-founded ways of its overcoming.

«Domestic violence» as well as its synonym «domestic everyday violence» concerns people from the social and economical environment, it may happen to any couple, to people who live together or are in close relationship. Marriage, family relations, joint residence, even temporary common everyday relations (for example, periodic giving parties by neighbours, friends may be qualified as acts of aggression and as domestic violence) are not a compulsory (indication) National and foreign publications give critical remarks regarding incomplete considering the probable victims of the domestic violence. In particular Kovaliova O. V., Lysiuk V., EKvino G.G. suggested to make a distinct list of the family members who may become victims of domestic violence.

Key words: *violence, force coercion, violence in the family, the victim, spouses, parents, marriage.*

УДК 343.92

Катеринчук І. П.,

доктор юридичних наук,

ректор Одеського державного університету внутрішніх справ

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК СУБ'ЄКТ
ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ:
ДОСВІД ОДУВС З КАДРОВОГО ТА ЗАКОНОДАВЧОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИКИ**

У статті показані результати наукового дослідження діяльності вищого навчального закладу як феномена і суб'єкта профілактики правопорушень. Автором представлений досвід Одеського державного університету внутрішніх справ з особливостей роботи навчального закладу з кадрового та законодавчого забезпечення профілактичної практичної діяльності Національної поліції. Представлено головні напрямки роботи університету з якісної підготовки правоохоронців у сучасних умовах як профілактичного підґрунтя ефективного забезпечення правоохоронної діяльності. Визначено проблеми функціонування

навчальних закладів з особливими умовами навчання з підготовки поліцейських та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, суб'єкти профілактики правопорушень, кадрове та законодавче забезпечення, правоохоронна діяльність.

Постановка проблеми. Наша країна переживає непрості часи реформ і нових геокриміногенних загроз. Останніми роками Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами нового тисячоліття: російська агресія на Сході, анексія Криму, значні економічні втрати, пов'язані із захопленням терористичними організаціями та агресором важливих підприємств Донбасу та Криму, неконтрольоване постачання великих обсягів зброї з боку Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей. У таких умовах українські правоохоронні органи зіткнулися з нестандартними кримінологічними загрозами. Так, протягом 2014–2016 років (на відміну від 2017-го – періоду певної стабілізації) практично на всій території України відбулося помітне зростання злочинності; простежувалася поява її нових форм та видів; збільшувався рівень та ступінь тяжкості традиційних видів злочинів; фіксувалося зростання кількості випадків застосування зброї; набувало поширення використання під час вчинення злочинів високих технологій, найсучасніших досягнень науки і техніки і т. ін. Така ситуація викликає необхідність адекватної реакції з боку правоохоронних органів України.

Новітні кримінологічні виклики XXI сторіччя обумовлюють необхідність кардинального реформування правоохоронних органів, зокрема Національної поліції. Невід'ємною складовою такої роботи є вдосконалення системи кадрового та законодавчого забезпечення діяльності правоохоронних органів. У зв'язку з цим стратегічним завданням сьогодення виявилось наближення діяльності Національної поліції до світових стандартів, зміцнення правопорядку в країні, охорона прав і свобод людини та інтересів суспільства і держави; забезпечення публічної безпеки і порядку; протидія злочинності тощо. Необхідною умовою для досягнення зазначених завдань є діяльність вищих навчальних закладів з особливими умовами навчання в умовах нових геополітичних і кримінологічних викликів. На цьому тлі вважається за необхідне вирішення таких науково-практичних проблем, як ді-

льність вищих навчальних закладів як суб'єктів профілактики правопорушень, зокрема таких його важливих напрямків, як ефективне кадрове та законодавче забезпечення практичної діяльності. Наведене й обумовлює обрання теми дослідження, його мети та завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема визначення напрямків діяльності і переліку суб'єктів запобігання злочинності не є новою для сучасної теорії та практики протидії злочинності. У різних аспектах дослідженням цієї надзвичайно актуальної проблеми займалися представники різних наукових шкіл та на різних рівнях системи запобігання злочинності. Так, Джужа О. М., Кондратьєв Я. Ю., Кулик О. Г., Даньшин І. М., Голіна В. В., Кальман О. Г., Лисодед О. В. та інші вчені приділяли увагу загальним проблемам діяльності суб'єктів протидії злочинності. Вказані науковці визначали їх перелік, завдання та функції, розмежовували компетенції діяльності [1; 2]. Албул С. В. визначав основи оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції в умовах нового законодавства [3]. Батиргарєєва В. С. приділяла увагу соціально-правовим та кримінологічним проблемам діяльності суб'єктів у протидії рецидивній злочинності [4]. Бабенком А. М. досліджувалися питання концептуально-методологічних та праксеологічних основ діяльності суб'єктів запобігання злочинності на регіональному рівні [5]. Денисова Т. А. та Денисов С. Ф. вивчали особливості діяльності органів внутрішніх справ та кримінально виконавчої служби у запобіганні злочинності [6, с. 115–118; 7 с. 409–423]. Литвинов О. М. приділяв увагу адміністративно-територіальним проблемам координації діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні [8; 9]. Іщук О. С. вивчав теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури [10] і т. ін. Між тим у науковій діяльності залишилася поза увагою вчених така важлива проблема, як діяльність вищих навчальних закладів як суб'єкта профілактики правопорушень, зокрема такий важливий напрямок, як ефективне кадрове та законодавче забезпечення практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як вже зазначалося, важливою запорукою зміцнення правопорядку в країні є якісна підго-

товка та перепідготовка працівників поліції. На цьому тлі виникає необхідність аналізу діяльності вищих навчальних закладів як суб'єкта профілактики правопорушень. У цьому контексті саме їхня робота набуває важливого превентивного значення для протидії злочинності, оскільки вони перебувають у категорії першопричини якісної підготовки кадрів для правоохоронної діяльності не лише на загальнодержавному, а й на регіональному та місцевому рівнях. Більше того, ВНЗ, маючи у своєму складі високоінтелектуальний та досвідчений науково-педагогічний потенціал, мають широкі можливості для виявлення прогалин у чинному законодавстві, у наданні науково-практичних рекомендацій для своєчасного його вдосконалення.

Тільки правильний набір наданих майбутнім правоохоронцям компетенцій з теоретичних знань і практичних навичок здатний забезпечити поліцію високоінтелектуальними, фізично розвиненими і соціально орієнтованими фахівцями, яким до того ж буде довіряти суспільство. У цьому сенсі діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ в узагальненому вигляді спрямована:

- на належне матеріально-технічне та науково-методичне забезпечення роботи ВНЗ;
- впровадження інноваційних методів навчання, адекватне практичним викликам сьогодення;
- вивчення і впровадження у навчання курсантів, слухачів та студентів передового вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- практична орієнтованість науково-освітніх розробок;
- збереження і посилення кадрового потенціалу ВНЗ;
- належне забезпечення функціонування ВНЗ зі специфічними умовами навчання і роботи правоохоронних органів.

Останні два напрямки роботи є одними з найскладніших і найвідповідальніших. Не секрет, що підготовка слідчого або оперативного працівника потребує не менше семи-десяти років – 4 роки навчання і три-п'ять років практичної діяльності. У той же час підготовка фахівця, який здатний ефективно навчити, потребує у два-три рази більше часу і у стільки ж фінансових ресурсів. Наприклад, керівник структурного підрозділу ВНЗ за своїми якостями має бути вже сформованим, досвідченим офіцером, на що

витрачається не менше 10 років. У цей же час підготовка і формування такого фахівця як кандидат наук займає не менше п'ятнадцяти років (отримання вищої освіти, досвід практичної роботи, навчання в ад'юнктурі – підготовка і захист дисертації), а доктора наук – не менше двадцяти років (те ж саме, плюс підготовка і захист докторської дисертації). У такому вигляді ВНЗ зі специфічними умовами навчання являє собою цілісну індустрію – акумулятивну систему, яка є генератором знань та навичок.

Формулювання проблемних питань з підготовки кадрів для правоохоронних органів України і пропозиції визначення шляхів їх законодавчого вирішення ми вкладаємо у формулу: органічної єдності між ЗАКОНОТВОРЧИСТЮ, ОСВІТОЮ, НАУКОЮ та ПРАКТИКОЮ. Отже, сучасна практична діяльність поліцейських має ґрунтуватися на міцній законодавчій основі, на сучасних досягненнях науки й освіти. У цей же час без законодавчо визначеної практичної спрямованості не може існувати ні наука, ні освіта.

Коротко зупинимося на існуючих проблемах і можливих шляхах їх законодавчого вирішення за допомогою інтелектуального потенціалу ВНЗ. Загальновідомо, ВНЗ як кузня кадрів і профілактична науково-освітня система створюється довгими роками і величезними затратами державних ресурсів. Специфіка отримання підготовки кадрів ВНЗ зі специфічними умовами навчання відрізняється від інших навчальних закладів тим, що тут готують майбутніх офіцерів, переважно, для правоохоронної системи і працюють також здебільшого офіцери, які самі мають практичний досвід правоохоронної діяльності.

Серед важливих кадрових і законодавчих проблем відомчої освіти і кадрового добору сьогодення є тенденції до «вимивання» висококваліфікованих кадрів із ВНЗ з особливими умовами навчання. Останніми роками в умовах конкуренції на ринку надання юридичної освіти діяльність цивільних та комерційних навчальних закладів і комерційних структур спрямована на посилення кадрового потенціалу не за власний рахунок, а за рахунок навчальних закладів системи МВС. Важлива проблема, на думку наших фахівців, тут міститься у зменшенні соціального захисту, невизначеності правового статусу працівників ВНЗ зі специфічними умовами навчання, порядку обчислення вслуги років у поліції, мож-

ливостей пенсійного забезпечення і вакууму перспективи кадрового росту та механізму отримання чергових спеціальних звань. Не менш важливими проблемами є відсутність сучасного Дисциплінарного статуту Національної поліції України, а також невизначеність порядку проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на навчання та службу в поліції. У довгостроковій перспективі вищенаведене здатне призвести до зниження якості кадрового потенціалу ВНЗ і, як наслідок, до серйозних недоліків освіти та підготовки майбутніх фахівців. Це неминуче призведе до зниження ефективності протидії злочинності.

На подолання цих недоліків пропонуємо:

З метою врегулювання зазначеного питання та забезпечення права поліцейських, що працюють у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, інших територіальних органах, закладах, установах, що належать до сфери управління МВС, на отримання чергового спеціального звання поліцейського можливими є наступні шляхи законодавчого вирішення:

1) ініціювання внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію», виклавши пункт 2 статті 80 у наступній редакції:

«Граничні спеціальні звання молодшого, середнього складу поліції за штатними посадами встановлюються керівником поліції, а у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, інших територіальних органах, закладах, установах, що належать до сфери управління МВС, – Міністром внутрішніх справ України»;

2) відрядження поліцейських, які працюють у державних органах, установах та організаціях на посадах, які можуть бути заміщені поліцейськими, до органів Національної поліції України з метою їх призначення на посади та подальшого отримання спеціального звання поліцейського;

- до частини 3 статті 50 та викласти її в редакції, яка б визначала порядок проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на службу в поліції;

3) на виконання пункту 8 частини 7 Розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну поліцію» сприяти розгляду та прийняттю Верховною Радою Укра-

їни проекту Закону про затвердження Дисциплінарного статуту Національної поліції України;

4) на виконання частини 4 статті 78 Закону України «Про Національну поліцію» сприяти розгляду та прийняттю Кабінетом Міністрів України порядку обчислення вислуги років у поліції.

Не секрет, що зростання рівня агресивної і насильницької злочинності у суспільстві багато в чому пов'язане з проблемами сімейного виховання. Зокрема, негативний вплив психічного та фізичного насилля на дітей і близьке оточення родини. Це стосується і толерантного ставлення у родині до перегляду кінопродукції насильницької спрямованості. Наведене продукує психологічне сприйняття, привабливість і перенесення насилля з побутової у соціальну сферу. У цьому сенсі важливим запобіжником сімейного і, як наслідок, сукупного соціального насилля перебуває у площині якісного законодавчого забезпечення профілактики саме сімейного насилля. За результатами досліджень ОДУВС, у навчанні і, як наслідок, на практиці існують певні законодавчі прогалини¹, пов'язані із застосуванням спеціальних заходів запобігання насильству в сім'ї органами Національної поліції.

З метою усунення описаних у науковій літературі прогалин, вважаємо за доцільне:

Розглянути питання щодо внесення змін та доповнень до Закону України «Про попередження насильства в сім'ї»:

- з метою усунення проблем, пов'язаних із застосуванням спеціальних заходів запобігання насильству в сім'ї органами Національної поліції, словосполучення «...уповноважені підрозділи органів Національної поліції» в частині 1 статті 6, частині 1 статті 10, частині 1 статті 12, частині 1 статті 13, викласти в редакції: «...уповноважені підрозділи органів Національної поліції (працівники підрозділів превентивної діяльності та патрульної поліції)»;

- зміст частини 2 статті 6 «повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції поширюються на випадки, коли жертва насильства в сім'ї або особа, стосовно якої існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, а також особа, що вчинила насильство в сім'ї, не досягли 18-річного віку» викла-

¹ На це неодноразово вказувалося у наукових публікаціях.

сти в редакції: «повноваження підрозділів ювенальної превенції органів Національної поліції поширюються на випадки, коли жертва насильства в сім'ї або особа, стосовно якої існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, а також особа, що вчинила насильство в сім'ї, не досягли 18-річного віку».

Під час узагальнення досвіду практично орієнтованої підготовки та підвищення кваліфікації поліцейських закладу як суб'єкту підготовки кадрів вдалося виявити системні недоліки законодавчого регулювання, з якими поліцейські стикаються у ході практичного застосування окремих нормативних актів. Мова йде про практичну реалізацію інституту «поліцейського піклування». Фахівці вказують на відсутність законодавчого механізму практичної реалізації цього інституту, а також прогалини в законодавчому визначенні суб'єкта, що затверджує форму та особливості складання протоколу поліцейського піклування. Виникають і проблеми процесуального супроводу, що не надає можливості не тільки правильно навчати курсантів та слухачів, а і застосовувати цей превентивний поліцейський захід у практичній діяльності.

З цього приводу нашим навчальним закладом проведено ретельну роботу і сформовано наступні пропозиції для врахування у ході законотворчої діяльності Верховною Радою України. А саме, суб'єкту законотворчої діяльності вважається за доцільне запропонувати:

Розглянути питання щодо внесення змін та доповнень до Закону України «Про Національну поліцію», а саме:

- до частини 4 статті 41 та викласти її в редакції, яка б визначила суб'єкта, що затверджує форму та особливості складання протоколу поліцейського піклування, що надасть можливість застосовувати цей превентивний поліцейський захід у практичній діяльності.

Формулювання і вирішення наступної проблеми тісно пов'язане з правовим нігілізмом певних категорій нашого населення і досвідом її вирішення у зарубіжних країнах та проблемами, що виникають у ході правильного навчання і реагування на відповідні випадки у практичну діяльність. У сучасній практиці фіксується збільшення випадків уникнення правопорушником адміністративної відповідальності, коли затриманий за адмініст-

ративні правопорушення, зловживаючи своїми правами, відмовляється надавати відомості стосовно себе та пред'являти документи, що посвідчують особу.

Нагадаємо, що наприкінці 1980-х років у США рівень правопорушень і злочинів досяг критичних масштабів. Городяни навіть боялися виходити на вулицю. На ці виклики муніципальні та правоохоронні органи запровадили у практику теорію «Розбитих вікон» Джеймса Вілсона і Джорджа Келлінга, згідно з якою, в соціальному середовищі навіть незначний безлад ланцюговою реакцією по зростаючій призводить до епідемії злочинності. Американці дійшли висновку, що відсутність реакції на непокору поліцейському і дрібні правопорушення безпосередньо провокує людей на вчинення не лише аналогічних, а і більш важких злочинів. Протиставлення викликам знайшли у запровадженні принципу «нульової терпимості» до будь-яких антисуспільних діянь. Поліцейських зобов'язали реагувати і карати штрафами за будь-які дрібні правопорушення: паління у недозволеному місці, публічне розпиття слабоалкогольних спиртних напоїв, викидання сміття у недозволеному місці тощо. **Найпринциповіша позиція була щодо непокори чи супротиву працівникам поліції.** Такий підхід сформував у свідомості населення ефект невідворотності покарання і неприпустимість навіть дрібних правопорушень. Протягом короткого терміну, як не дивно, у США в декілька разів зменшилася кількість будь-яких злочинів (у тому числі і тяжких грабежів, убивств і т. ін.). На сьогодні такий підхід ефективно працює у багатьох цивілізованих країнах світу, а отже, і пропонується на озброєння в діяльності українських правоохоронних органів.

У зв'язку із зазначеним пропонується:

З метою запобігання уникненню правопорушником адміністративної відповідальності та забезпечення правового механізму притягнення його до адміністративної відповідальності внести зміни та доповнення до статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо строків адміністративного затримання особи, коли вона, зловживаючи своїми правами, відмовляється надавати відомості стосовно себе та пред'являти документи, що посвідчують особу, та передбачити більш тривалі строки тримання такої особи.

Висновки. Узагальнюючи досвід роботи ОДУВС як суб'єкта зі зміцнення правопорядку у країні за напрямками кадрового та законодавчого забезпечення практики, зазначимо, що вищеописана інформація та зазначені пропозиції узагальнені в єдиному документі й офіційно направлені до Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України.

Сподіваємося, що наші пропозиції найдуть підтримку серед наукової спільноти, виявляться корисними і візьмуться до уваги вельмишановними законодавцями. Це сприятиме вирішенню деяких істотних практичних та проблемних питань з підготовки кадрів і законодавчого забезпечення правоохоронних органів України.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник для студентів вищих навч. закладів / Джужа О. М., Кондратьєв Я. Ю., Кулик О. Г. та ін.; за заг. ред. Джужи О. М. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів / Даньшин І. М., Голіна В. В., Кальман О. Г., Лисосед О. В.; за ред. проф. Даньшина І. М. Харків: Право, 2003. 352 с.
3. Основи оперативно-розшукової діяльності: навч. посіб. / Албул С. В., Андрусенко С. В., Мукоїда Р. В., Ноздрін Д. О.; за заг. ред. Албула С. В. Одеса: ОДУВС, 2016. 270 с.
4. Батиргареева В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монографія. Харків: Право, 2009. 576 с.
5. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.
6. Денисов С. Ф. Органы внутренних дел Украины как субъекты противодействия молодежной преступности. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2012. № 4. С. 115–118.
7. Денисова Т. А. Покарання в системі протидії злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 409–423.
8. Литвинов О. М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 274 с.
9. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 446 с.

10. Іщук О. С. Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2016. 399 с.

Катеринчук И. П.

**ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ КАК СУБЪЕКТ
ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ:
ОПЫТ ОГУВД ПО КАДРОВОМУ И ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМУ
ОБЕСПЕЧЕНИЮ ПРАКТИКИ**

В статье представлены результаты научного исследования деятельности высшего учебного заведения в качестве феномена и субъекта профилактики правонарушений. Автором представлен опыт Одесского государственного университета внутренних дел по особенностям работы учебного заведения по кадровому и законодательному обеспечению профилактической практической работы Национальной полиции. Представлены главные направления работы университета по качественной подготовке правозащитников в современных условиях в качестве основы эффективного обеспечения правоохранительной деятельности. Обозначены проблемы функционирования учебных заведений с особыми условиями обучения по подготовке полицейских и предложены пути их решения.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, субъекты профилактики правонарушений, кадровое и законодательное обеспечение, правоохранительная деятельность.

Katerynychuk I. P.

**HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT AS A SUBJECT
OF CRIME PREVENTION: EXPERIENCE OF THE ODESA
STATE UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS ON THE
STAFF AND LEGISLATIVE PRACTICE PROVIDING**

The article presents the results of the scientific research of a higher educational establishment activity as a phenomenon and a crime prevention subject. The author represents the experience of the Odesa State University of Internal Affairs on the work peculiarities of the educational establishment on the personnel and legislative provision of the preventive practical activities of the National Police. The main directions of the University's work on qualitative training of law-enforcers in present-day conditions are presented as a preventive basis for the effective provision of law enforcement activities. The problems of the educational establishment functioning with special training conditions for the policemen training and the ways of their solution are determined.

Summarizing the experience of the ODIAU as a subject of strengthening law and order in the country in the areas of personnel and legislative provision of practice, we note that the information described above and these proposals are summarized in a single document and formally sent to the Committee on Legislative Support of Law Enforcement Activities of the Verkhovna Rada Of Ukraine.

Key words: higher educational establishment, subjects of crime prevention, personnel and legislative practice providing, law enforcement activity, legislative provision.